

Peter Novak

HERMENEVTIKA DISPENZACIJSKE TEOLOGIJE

Izrael je naš zaveznik in mi smo
se čvrsto zavezali k podpori Izraela;
podprli ga bomo, če bo njegova
varnost ogrožena.

GEORGE W. BUSH, 2005¹

Naivno bi se lahko vprašali, zakaj bi svetovna velesila, kot so Združene države Amerike, sploh hotela vzeti pod svoje okrilje majhno državo, geografske velikosti Slovenije, in bila pripravljena izpostaviti življenja svojih vojakov za njeno zaščito. Politične komentatorje pogosto slišimo hudomušno namigovati, da zunanjo politiko Združenih držav vodijo naravna bogastva (beri nafta) tistih dežel, s katerimi so v zavezništvu. Ali je to resnično vodilno načelo njihove zunanje politike ali ne, ne bomo ugotavljali. Sicer pa, kakšna naravna bogastva ima Izrael, da bi bil vreden takšne zaščite? Menimo, da nikakršna. Ali potemtakem Izrael ščitijo iz gole človekoljubnosti? Mogoče, vendar zakaj ravno Izrael, in zakaj tako brezpogojno, s čimer – upamo si trditi – Izraelu dolgoročno bolj škodujejo kot koristijo? Vsaj del vzrokov mora tičati drugje. »Judovski lobi«? Mogoče, vendar se ta pravzaprav ne more resno meriti z nosilci gospodarsko-politično-vojaške moči, ki je večinoma še vedno v rokah ljudi, kakršen je bil antisemit Henry Ford. Holokavst? Gotovo. Toda takšna neomajna podpora Izraelu je bolj ali manj stalnica pri velikem delu ameriške javnosti že od začetka krščanskega sionizma v 19. stoletju.²

- 1 Bushev odgovor na vprašanje o razvoju atomske industrije v Iranu kot morebitni grožnji za Izrael (Southcoasttoday.com 2005).
- 2 Judovskemu sionizmu so se kmalu priključili še krščanski sionisti, četudi z drugačnimi motivi (Šterbenc, 2006:21), vpliv slednjih pa bržkone prispeva k temu, da so Američani danes bolj naklonjeni Izraelcem (42 %) kot Palestincem (13 %) – po anketi, ki jo je objavila Anti-Defamation League (2005).

Veliko Američanov je namreč že dolgo prepričanih, da je zunanja politika njihove države, vsaj kar se tiče Bližnjega vzhoda, v sozvočju z določenim razumevanjem Svetega pisma (Boyer, 2003), njihov politični vpliv pa v zadnjih desetletjih tudi opazno narašča. Oglejmo si primer takšnega razumevanja razmer na bližnjem vzhodu v dialogu med avtorjem knjige, prevedene v slovenščino, in njegovim sogovornikom:

Sklanjala sva se nad papirjem, ponovil sem vprašanje: »Kako se da bližnjevzhodni problem trajno rešiti?« Moj partner je za trenutek umolknil, nato pa rekel: »Izrael mora stran!« Prav to pa je namen Arabcev. Potem sem mu na kratko razložil, kaj se bo zgodilo: Najprej bo Egipt napadel Izrael, nato bo nad Palestino prihrumel kralj s severa, ki bo svoj pohod nadaljeval proti Egiptu. Zatem se bodo zbrale evropske vojske v Harmagedónu, kjer jih bo uničil sam Kristus, potem bo konec kralja s severa, nakar stopijo sodbe nad sosednjimi deželami. Na koncu pridejo ruske vojske, ki bodo pokončane na izraelskem hribovju. Prečrtal sem krog za krogom (na risbi, ki jo je narisal na kosu papirja): najprej Evropo s krščanstvom, nato krog arabskih držav in nazadnje Rusijo. In kaj je ostalo? Majhen košček – Izrael. Rekel sem: »Bog bo poskrbel, da bo bližnjevzhodni konflikt rešen, vendar drugače, kot si večina ljudi danes to predstavlja.« Medtem ko sem razlagal, sem navedel več citatov iz Svetega pisma. Partner me je prosil, naj te citate zapišem na kos papirja, ki mi ga je podal. To sem storil z veseljem. Rekel je: »Nocoj bom ta mesta poiskal v moji Bibliji.« (Mücher, 1991:67–68)

Potemtakem je možno, da je motiv za različne nedoslednosti ameriške politike do Bližnjega vzhoda tudi prepričanje, da je njihovo ravnanje v skladu z Božjim načrtom. Razlog za zgornji scenarij (če ga čisto na kratko povzamemo) pa je po tem prepričanju takšen: Bog je Judom v Stari Zavezi obljubil večno zemeljsko kraljestvo (na današnjem palestinskem ozemlju). Ko je nastopil Mesija (Jezus Kristus), so ga zavrnil, in zato se je Bog obrnil k poganom, Jude pa je postavil na stranski tir v svojem načrtu, dokler se Kristus ne vrne, po tem ko bo vzel oz. odnesel³ Cerkev. Takrat bodo Judje dobili dobesedno to, kar

3 Db. *ugrabil*. Glej 1 Tes 4,17.

jim je bilo obljubljen, vendar le preko znamenite bitke vseh bitk – Harmagedóna (Raz 16,16). Popularna verzija tega scenarija in njegovih različic, ki že skoraj celo desetletje kroži tako po Ameriki kot po svetu, je tudi serija knjig *Left Behind* avtrojev Tima LaHaya in Jerryja Jenkinsa.⁴ Takšno razumevanje Svetega pisma ima tudi svoje ime. Imenuje se »dispenzacijska teologija« (zaradi teološke delitve zgodovine na obdobja, t. i. »dispenzacije«), njena načela razlaganja Svetega pisma pa »dispenzacijska hermenevtika«.⁵ To teološko stališče temelji na načelu »dosledno dobesedne razlage« Svetega pisma, ki velja, vsaj v liberalnih očeh, za fundamentalistično, vse od znamenitega sodnega procesa v Združenih državah leta 1925, imenovanega *The Scope's (Monkey) trial*.⁶ Takrat je prišlo do trka med različnimi metodami interpretacije Svetega pisma na Zahodu in do zaostrovanja tako fundamentalistične kot liberalne smeri v njihovih prepričanjih.⁷ Iz njega se je razvila tudi zmerna smer, kasneje znana kot *evangeljsko gibanje*.⁸

Zanimivost dispenzacijske teologije pa je, da po eni strani obravnava Jude kot privilegirano ljudstvo, po drugi strani pa – kot ji očitajo

- 4 Prva knjiga iz te serije je bila skoraj tri leta na lestvici 150 najbolj prodajanih knjig (USAToday.com, 2007) in je začasno dosegla sedmo mesto.
- 5 Poleg orisa te teologije v pričujočem članku lahko najdemo kratke opise tudi na spletu, kot na primer na naslovu <http://www.theologicalstudies.org/dispens.html>.
- 6 Učitelju biologije so sodili, ker je nelegalno učil teorijo evolucije v šoli. Na procesu pa so se v očeh javnosti osmešili prav njegovi nasprotniki, ki so zaradi dosledno dobesednega razumevanja Svetega pisma večkrat izpadli smešno nazadnjaški.
- 7 Konotacije izrazov *fundamentalističen* in *liberalen* so seveda odvisne od stališč komentatorjev. Velja pa pripomniti, da »fundamentalistične« smeri ne bi smeli razumeti v današnjem splošno negativnem pomenu besede. Gre bolj za tradicionalno stališče, kot ga je bila krščanska javnost do takrat vajena, in ki se je kot »fundamentalizem« oblikovalo v glavnem od 19. stoletja naprej, kot soočenje z novimi izzivi v obliki industrijske in predvsem biološke revolucije.
- 8 Značilnost te zmerne smeri ni bila ta, da bi se opredelili za eno ali drugo teološko stališče, temveč v tem, da so vprašanje dobesedne razlage in takšnih scenarijev pustili odprto in se osredotočili na evangelij Jezusa Kristusa.

nekateri nasprotniki – goji antisemitske sentimente.⁹ Naše zanimanje za to teološko prepričanje izhaja predvsem iz njihovega hermenevtičnega pristopa k Svetemu pismu, saj je, kot smo videli, lahko stvar ne le osebnega okusa, temveč celo mednarodnih odnosov.

Naš pristop k hermenevtiki dispenciacijske teologije

Čeprav obstaja več mnenj o tem, katera hermenevtična načela dispenciacijske teologije so ključna, se bomo sami osredotočili na tista, ki za takšna veljajo med dispencionalisti samimi. Med temi sta poglobitveni dve načeli: razlikovanje med Izraelom in Cerkvijo ter »dosledno dobesedna interpretacija« Svetega pisma. Čeprav se strinjamo, da to zadnje načelo sicer upravičeno zagovarja avtoriteto in »nezmotljivost« Svetega pisma pred liberalno teologijo, pa dispencionalisti ne upoštevajo dovolj literarnih zvrsti, ki jih najdemo v Svetem pismu. Poleg tega z ostrim ločevanjem med Izraelom in Cerkvijo zgrešijo bistvo Cerkve kot skupnosti Božjih ljudi, novega človeštva Judov in poganov ustvarjenih v Kristusu (Ef 2,13–18). To novo človeštvo ima svoje korenine v Božjem ljudstvu v Stari zavezi. Z njim je neločljivo povezano, čeprav se od njega tudi razlikuje. Najbolj pomembna značilnost dispenciacijske hermenevtike pa je neupoštevanje kristološke hermenevtike Stare zaveze, kot jo vidimo udejanjeno pri apostolih, to je pri tem, kako Nova zaveza razume Staro in vidi njeno polno izpolnitev v Kristusu (2 Kor 1,20).

Kaj je dispenciacijska teologija?

To, kar danes poznamo pod tem izrazom, se nanaša na teološki sistem razumevanja Svetega pisma, ki ima svoje začetke v 19. stoletju s »Plymouthskim bratskim gibanjem« v Veliki Britaniji, oz. bolj

- 9 Primer je izjava Jerryja Falwella, da bo Antikrist Jud. Falwell je pristaš dispenciacijske teologije in soustanovitelj stranke *Moral majority*, ki ima izjemen vpliv na ameriško politiko. Za izjavo, o kateri je poročala Sonja Barisic (1999), se je kasneje sicer opravičil. Mi ga zgolj na osnovi te izjave ne bi obtožili antisemitizma, kar pa ne pomeni, da določene poteze dispenciacijske teologije ne vsebujejo antisemitskih implikacij.

konkretno, z Johnom Darbyjem (1800–1882).¹⁰ Kasneje je to teologijo sistematiziral Lewis Sperry Chafer v svojem delu *Sistematična teologija* (Systematic Theology, 1948), nadalje pa so jo popularizirali avtorji komentiranega Svetega pisma, imenovanega *Scofield referenčna Biblija* (Scofield Reference Bible, 1909/1917, dopolnjena 1967; Bateman, 1999: 21).¹¹ Osnovna značilnost dipenzacionalizma je teza, da Bog izvaja svoj načrt za svet v različnih fazah ali obdobjih. Prav zaradi razdelitve zgodovine na določena obdobja je ta teološki sistem dobil ime *dipenzacionalizem*. Eden izmed glavnih protagonistov te teologije v drugi polovici dvajsetega stoletja, ameriški teolog Ryrie, definira dipenzacijo kot »razločno viden poseg Boga v njegovem načrtu« (Ryrie, 1984: 322). Druge izmed prej omenjenih značilnosti so pre-stale kar nekaj sprememb glede na njihovo začetno podobo. Ena izmed pomembnih sprememb se tiče razumevanja Božje nove zaveze z ljudmi, kar je seveda zelo pomembno za odnos med Izraelom in Cerkvijo. Teologija *Philadelphia College of Bible* je poudarjala, da obstaja ena sama nova zaveza. Pred tem so bili mnjenja, da so obljube nove zaveze veljale le za Izrael v prihodnosti (mišljeno s stališča našega časa); Cerkve naj posledično sploh ne bi zadevale. Nato je Chafer predstavil tezo o dveh zavezah, eno za Izrael kot narod (Jer 31,31–34, Hebr 8,7–12) in eno za Cerkev (Lk 22,20). Kasneje pa je Scofield zagovarjal obstoj ene same zaveze z delno izpolnitvijo, pri tem pa je bolj poudarjal njen neizpolnjeni del (Bateman, 1999: 31–32). Naslednji izziv, ki ga je odprlo vprašanje *dobesedne* in *duhovne* interpretacije Svetega pisma, se je pojavil v 90. letih prejšnjega stoletja. Ta diskusija je pripeljala do *progresivnega* dipenzacionalizma, ki ga zagovarja zelo

10 Šterbenc (2006: 20) sicer dobro opiše to teologijo in njene vplive na ameriško politiko, je pa nekoliko nenatančen pri rabi besede »*evangeljski*«, kar se odraža tako drugje v članku, kot tudi posebej pri trditvi, da je Darby idejni oče ameriških evangeljskih kristjanov (Šterbenc, 2006: 20). Dejansko bi zanj kvečjemu lahko rekli, da je bil idejni oče nekaterih evangeljskih (vendar vsekakor tudi drugih) kristjanov, saj niso vsi evangeljski kristjani njeni zagovorniki.

11 Čeprav so se podobne oblike razlage Svetega pisma pojavile že prej, na primer pri cerkvenih očetih v obliki premileniarizma, se zdi, da je to prva sistematična in hkrati razširjena oblika te teologije in hermenevtike.

znani pisec in teolog Darrell E. Bock. Posebnost tega pogleda je v komplementarnem videnju odnosa med Staro in Novo zavezo. Zagovorniki trdijo, da ju njihov pristop bolje povezuje v celoto in je zato pri eksegezi Svetega pisma bolj celosten, kot tudi bolj dosleden v zgodovinsko-literarni interpretaciji. Bock razlaga razliko med Izraelom in Cerkvijo tako, da jo opisuje kot različni poglavji v strukturi Božjega načrta. Razlikujeta se torej kot različna momenta v strukturi, vendar ne v odrešenijsko-teološkem skupku Božjih ljudi. Abraham je oče vseh, ki verujejo, kajti vsi so rešeni na podlagi vere (Rim 4). Vsi so namenjeni k popolni spravi, kjer bodo vsi eno (Rim 8, Raz 21–22; Bock, 1999: 85, 89, 93).¹² Danes tako lahko razločujemo tudi med tradicionalnim in progresivnim dispencionalizmom, vendar se bomo pri našem presojanju v tem članku omejili na tradicionalnega.

Bistvene lastnosti

Kot trdi Ryrie, je prva najpomembnejša značilnost dispenciacijske teologije »dosledna uporaba načela običajne, očitne, oziroma dobesedne interpretacije. To načelo ne zanika rabe besednih figur, vztraja pa pri tem, da ima vsaka figura svoj dobesedni pomen.« (Ryrie, 1984: 322) Druge značilnosti naj bi sledile iz tega načela: »Uporaba tega načela vodi dispencionalizem k razlikovanju Božjega načrta za Izrael od načrta za Cerkev. Cerkev se torej ni začela v Stari zavezi, temveč na Binkoštni dan, in Cerkev trenutno ne izpolnjuje tistih obljub, danih Izraelcem v Stari zavezi, ki se jim še niso izpolnile.«¹³ (1984: 322) Teolog Blaising pravilno ugotavlja, da dobesedna interpretacija in različna obdobja (dispencacije) niso izključno lastnosti dispenciacijske teologije (Blaising, 1992: 23–30). Kaj potemtakem so njene specifične lastnosti? Karleen meni, da to niso načela interpretacije, temveč specifične predpostavke (Bateman, 1999: 57, op. 57 in 59; Karleen, 1989: 131).¹⁴ Bock pa si predstavlja, da vsi razlagajo Sveto

12 V marsičem ta pogled sodi nekje med tradicionalno dispenciacijsko teologijo in nedispenciacijsko (tako imenovano teologijo zaveze).

13 Hoče reči, da se v oz. na Cerkvi ne izpolnjuje tisto, kar je bilo obljubljeno Izraelu kot narodu v Stari zavezi.

14 Johnson in drugi so nato poskušali bolj natančno definirati, kaj dispencacionalizem razume pod izrazom »dosledno dobesedna interpretacija«.

pismo dobesečno; razlika naj bi bila v tem, kako posredujejo rezultate v celoto, ki se nanaša na ves svetopisemski kanon. Po drugi strani pa Herbert ugotavlja, da je bolj osrednje vprašanje »vnaprejšnja preferenca ene Zaveze pred drugo, ki določi zgodovinsko-literarno začetno točko dobesečne interpretacije« (Bateman, 1999: 38). Trdi, da pristop, ki izhaja iz Nove zaveze, slednjo rabi za to, da v starozaveznem besedilu izpostavi Božji namen in tako pojasni to, kar je človeški avtor menil. In nadaljuje: »Za dispenzacionaliste pa zgodovinsko-literarna interpretacija obdrži svojo referenčno točko v Stari zavezi.« (Bateman, 1999: 38–39) Spet drugi trdijo, da ni ključna dobesečna razlaga, temveč »nezmotljivost« Svetega pisma (Shepherd, 1989: 293).¹⁵ Pregled teh mnenj je pomemben, da ne bi napačno obsodili nasprotnikov dispenzacijske teologije, kot da ti ne upoštevajo dobesečnega pomena različnih »dispenzacij« ali da ne zagovarjajo »nezmotljivosti« Svetega pisma. Prav tako nam ta mnenja prikažejo raznolikost faktorjev, ki naj bi jih upoštevali v naši oceni. Kljub temu so to mnenja drugih in v glavnem ne samih dispenzacionalistov. Mi pa želimo oceniti načela, ki jih oni sami postavljajo kot ključna. Prvo in najpomembnejše načelo, ki ga bomo obravnavali, je razlikovanje med Izraelom in Cerkvijo, nato pa še načelo dosledno dobesečne interpretacije, ki je tudi povezano z vprašanjem izpolnitve obljub in avtorjevega namena.

Razlikovanje med Izraelom in Cerkvijo

Skušali bomo pokazati, da razlikovanje med Izraelom in Cerkvijo v dispenzacijski teologiji ni neposredna posledica sleherne dobesečne interpretacije, temveč je prav to razlikovanje tista predpostavka, ki poslej vodi druga načela, in je s tem poglavitno načelo hermenevtike dispenzacijskega sistema. Pri presojanju tega razlikovanja bomo ugotavljali, da le-to spregleda pravo naravo Cerkve ter tako enako kot različno Božje ravnanje s svojimi ljudmi. Kot je Bock sam dejal o tradicionalnih dispenzacionalistih: »Pravila igre so določena prin-

15 Z njihovo zavzetostjo za nezmotljivost misli na njihov poskus, da eksegetsko ločijo besedila, ki si nasprotujejo na dobesečni ravni. Tam kjer se dobesečna interpretacija zdi napačna glede na dejstva ali zgodovino, preklopijo na nedobesečni pomen (Shepherd, 1989: 293–295).

cipielno, še preden se prebere besedilo. Posledično je možnost alternativnih interpretacij izključena že po sami definiciji, še preden se odlomki proučijo v njihovem eksegetskem in kanoničnem kontekstu» (Bock, 1999: 86). S tem Bock kritizira njihove predpostavke. Sam Ryrie ugotavlja, da »je razlikovanje Božjih obdobij ključno za pravilno interpretacijo njegovega razodetja v teh obdobjih« (Ryrie, 1995: 29, 41). To ga vodi v prepričanje, da je razlikovanje Izraela in Cerkve bistvo dispenzacionalizma. Skratka: po njihovem mnenju moramo razlikovati različna obdobja (s tem pa Izrael in Cerkev), še preden se lotimo razlage besedila.

Nasprotniki dispenzacijske teologije so včasih res krivi za pomanjkanje jasnosti pri razumevanju odnosa med Izraelom in Cerkvijo.¹⁶ Pogosto govorijo o Cerkvi, kot da je prekosila oz. nadomestila Izrael, ko je slednji zavrnil Mesijo. Teolog Stanley Grenz, ko govori o izpolnitvi besedila iz Joela 2 v Apd 2, pravi, da je apostol Peter pripisoval izpolnitev prerokbe Cerkvi in ne Izraelu kot narodu (Grenz, 1992: 109). Takšne izjave prezrejo dejstvo, da se je Božji načrt izpolnjeval prek Izraela. Zato ne preseneča, če Bock kot opazovalec obeh pozicij ugotavlja, kako eni trdijo, da je Izrael presežen oziroma izpodrinjen s Cerkvijo, drugi pa, da je Izrael obdržal samostojno identiteto v Božjem načrtu (Bateman, 1999: 37–38). Vendar niti ena niti druga pozicija dejansko ne zdrži, če upoštevamo novozavezne opredelitve tega, kaj Cerkev je, kaj so njene karakteristike in njena vloga. Poythress pravilno prikaže kako so pogani vcepljeni v Božje obljube in niso postavljeni namesto Izraela (Ef 2,19). (Poythress, 1989: 151) Podobno nas tudi VanGemerem opozarja, da »vključitve poganov ne smemo razumeti kot izključitev Judov« (VanGemerem, 1992: 335). Tudi ko Ryrie razmišlja o teh vprašanjih, gre najprej v Novo zavezo. Tam vidi Cerkev v njenih značilnih udih (Judje in pogani) in njenem novem odnosu: ona v Kristusu in Kristus v njej. To je novost, kajti teh stvari Božji ljudje v Stari zavezi še niso izkusili, trdi Ryrie. Nadalje pokaže, da je Cerkev živi organizem, opisan kot neznana skrivnost v Stari zavezi (Ef 2,15), v katerem biva Kristus, in v katerem so Judje in

16 Pogosto pa to pravzaprav niso nasprotniki, temveč nedosledni dispenzacionalisti sami.

pogani na isti ravni. Pravi pa tudi, da »ker je Cerkev Kristusovo telo, ni mogla nastati pred Binkoštnim dnevom« (Ryrie, 1995: 124–126). Ta izjava kaže na delno nerazumevanje pomena besede *Cerkev*, kot tudi tega, kako je Cerkev nastala. Izraz *Cerkev* (gr. *ekklesia*) se je vsakdanje uporabljajal za zbor (zborovanje) ljudi.¹⁷ V tem smislu je izraz uporabljen tako v Stari kot v Novi zavezi, le da je v slednji postal dominanten (tehnični) izraz za zborovanje Božjih ljudi (5 Mz 4,10; Sod 20,2; 21,5.8 itn.). Čeprav je bil v Stari zavezi ves Izrael izbran kot Božje ljudstvo, je kasneje ideja o ostanku, še posebno pri prerokih, namigovala na to, kdo pravzaprav so pravi Božji ljudje. Najdemo primere, ko je bil Izrael imenovan *Ne-moje-ljudstvo* (Oz 1,6–9), in napovedi, da bo na koncu ostal le zvest ostanek (Iz 1,9; 4,2–6; 11,10–12). Tako lahko razumemo, zakaj Pavel govori o Judih, ki so to na zunaj, in o Judih v notranjosti (po srcu) (Rim 2,28–29), ali zakaj pravi, da niso vsi Izraelci Izrael (Rim 9,6), in zakaj govori o ostanku (Rim 9,24–29) ter o vcepljanju poganov. Res je, da so nekatere pomembne lastnosti Božjih ljudi nove (kot opozarja Ryrie), vendar to ne pomeni, da je ločnica med Izraelom in Cerkvijo tako ostra.

Ryrie navaja nadaljnje argumente, kot na primer, da se Judje kot narod omenjajo tudi po tem, ko je bila rojena Cerkev (1 Kor 10,32). Iz tega sklepa, da »raba besed 'Izrael' in 'Cerkev' v Novi zavezi jasno kaže na to, da se Izrael kot narod nadaljuje v svojem 'programu', s svojimi obljubami, ter da se Cerkev nikoli ne enači z njim kot 'novi Izrael' temveč je vseskozi pazljivo in dosledno prikazovana kot ločeno delo Boga v tej dobi« (Ryrie, 1995: 129). Toda kako drugače ali s kakšnim imenom bi lahko Pavel nagovoril Jude? Saj niso fizično prenehali obstajati s prihodom Kristusa. Kot smo že rekli, pogani niso prevzeli, izpodrinili ali nadomestili Izraela. Cerkev in Izrael nista izključujoči si entiteti. Pavel to razloži v Rim 9,6–16, kjer poudari, da so Abrahamovi potomci predvsem otroci po obljubi in ne le naravni potomci. Otroci obljube pa so tako naravni potomci (Judje) kot tudi nenaravni potomci (pogani), torej vsi tisti, ki zaupajo Kristusu. Ryrijevo branje tega odlomka je precej nenavadno. Trdi, da Rim 9,6

17 David Broughton Knox je obširno in prepričljivo pisal na to temo in pokazal na vzorec Cerkve v Stari zavezi (Knox, 2003: 9–18).

ne pravi, da »je duhovni ostanek v Izraelu Cerkev«, in da vrstica »zgolj ločuje med narodom kot celoto in med verujočimi znotraj naroda« (Ryrie, 1995: 127).¹⁸ Kaj pa bi sicer lahko bil smisel imenovati del Izraela ostanek, če ne razločevanje od neverujočih, torej od tistih, ki Bogu niso po volji in zato niso dediči obljub. Prav to je glavni Pavlov poudarek v Rim 9,30–10,4.

Tako ni res, da o Cerkvi (kot skupnosti Božjih verujočih ljudi) ni bilo govora v Stari zavezi, in ni res, da za pogane ni bilo prostora v Božjih obljubah. Ker je bil Izrael luč svetu, so lahko pogani prek njih spoznali Boga (nekaj takšnih primerov najdemo v naslednjih knjigah in odlomkih: Ruta, 1 Kr 10,6–9; Dan 2,46–48; 3,28–30; 4,34–37). Pripravljenost in obljubljenost pa je bilo še večje zbiranje poganov, kar vidimo v Apostolskih delih, kajti eshatološki čas je nastopil s smrtjo in vstajenjem Kristusa (Iz 11; 45,20; 66,19–21).

V novi zavezi, ki jo je Bog s človeštvom sklenil po svojem Sinu, obstaja eno novo človeštvo (Izraelcev in poganov), ki je bilo obljubljenost v Stari zavezi in uresničeno v Kristusu (Ef 2,13–18) in takšno novo človeštvo se imenuje *Cerkev*.

Dobesedna interpretacija, izpolnitev in avtorjev namen

Drugo najbolj pomembno načelo interpretacije pri tradicionalni dispenzacijski teologiji je »dosledno dobesedna interpretacija«. Ryrie razloži to načelo kot »interpretacij/o/, ki daje vsaki besedi enak pomen, kot bi ga imela v običajni rabi, naj bo to v pisni, ustni ali govorni obliki. Lahko bi ga poimenovali tudi *navadna* interpretacija, da ne bi kdo mislil, da načelo dobesednosti ne upošteva besednih figur. Simboli, besedne figure in tipi so po tej metodi vsi razloženi običajno in nikakor niso v nasprotju z dobesedno interpretacijo« (Ryrie, 1995: 80). Ryrie poudarja, da je za dispenzacionaliste specifično to, da to načelo uporabljajo dosledno po celem Svetem pismu in nasprotnikom očita, da preroštva berejo alegorično oz. »poduhovljeno« (Ryrie, 1995: 82). Ugovarjali bomo, da čeprav smo

18 Tudi mi ne trdimo, da govori o Cerkvi direktno. Kajti Cerkev (Božji ljudje) so v Novi zavezi vedno Izrael in pogani, v Stari zavezi pa je Bog štel za svoje zgolj Izraelce kot narod, pogane pa le, če so postali Izraelci.

prav tako predani podobnemu dobesednemu branju, menimo, da dispenzacionalisti ne upoštevajo dovolj *žanra* svetopisemskega besedila in možnosti tako dobesedne kot nedobesedne izpolnitve, ter posledično obravnavajo obljube in druga preroštva zgolj kot izpolnjena in neizpolnjena. Tudi ne upoštevajo dovolj apostolske interpretacije Pisma, se pravi tega, kako Nova zaveza razlaga in uporablja Staro zavezo.

Trdno stojimo na strani dispenzacionalistov, ko branijo dobesedno branje Svetega pisma, še posebno napram pritisku liberalne teologije, ki poskuša ovreči avtoriteto Svetega pisma kot Božje besede. Tudi mi zagovarjamo dobesedno razumevanje Svetega pisma, pri tem pa upoštevamo različne žanre besedila.¹⁹ Upoštevati moramo, da lahko ena knjiga ali celo en sam odstavek vsebuje različne žanre.²⁰ Primerjajmo na primer način pisanja v Dan 1–6 in v Dan 7–12 ali v Ps 22,1–5 in v Ps 22,6.12–18. Zaradi teh razlik je lahko vsebina preroštva bodisi dobesedna ali metaforična, temu pa bi ustrezala njena izpolnitev. Ni res, da moramo vse razlagati dobesedno zgolj zaradi tega, ker se je Jezusovo delovanje, smrt in vstajenje izpolnilo dobesedno, kot trdi Ryrie (Ryrie, 1995: 81). Res je, da so bile nekatere stvari izpolnjene dobesedno, kot je pisalo, vendar zato, ker so bile mišljene dobesedno. Druge napovedi so bile mišljene metaforično (Iz 22,22; Ps 118,22; Zah 13,7–14,20; Sterrett, 1974: 142–3).

Vendar: kako naj vemo kaj je mišljeno dobesedno in kaj ne? Karleen poudarja, da si tudi literarni teoretiki niso enotni glede tega, kaj definira metaforo ali po kakšnih kriterijih jo lahko prepoznamo (Karleen, 1989: 130, op. 14). Dispenzacijska teologija poskuša razrešiti to dilemo tako, da uporablja dosledno dobesedno interpretacijo, ki po našem mnenju zgreši način, kako Sveto pismo razlaga samo sebe. Ko pogledamo v Novo zavezo, lahko vidimo, kateri sklopi Jezusovega delovanja, smrti in vstajenja vključno z njihovimi posledicami za človeštvo so bili v starozaveznih napovedih mišljeni dobesedno in kateri ne. Zato želimo ohraniti preroške enote skupaj, namesto da bi

19 K razlagi 1 Mz 12–50 bi pristopili različno, kot recimo k Dan 7–12.

20 Lahko hkrati vsebuje simbolno apokaliptični, zgodovinsko pripovedni, poetični žanr itn.

jih delili. Eden izmed takšnih primerov je napoved v Joelu 3 in njegova izpolnitev v Apd 2. Odlomek v Joelu 3,1–5 nastopi ravno po obljubi čezmernih dobrin za Izrael (Jl 2,18–27). Nato naj bi Izrael pričakoval izlitje Svetega Duha na vse ljudi (Jl 3,1), čudežna znamenja na nebu in na zemlji, kri in ogenj in stebre dima (v.3). Ko se ozremo na Petrov govor v Apd 2,14–24 opazimo, da trdi, kako se je vse to izpolnilo s prihodom (predvsem s smrtjo) Jezusa Kristusa ter na Binkoštni dan. Tu vidimo, da se obljube o čudežnih znamenjih na nebu in na zemlji, kri, ogenj in dim, niso vse izpolnile dobesedno ne v Jezusovem času ne na Binkošti, kot se tudi preobilne kmetijske dobrine za Izrael iz Jl 2 niso. Pa vendar so bile vse te obljube v tistem času dejansko izpolnjene. Marsikdo se sicer ob tem spotika. Johnson na primer trdi, da Peter ne uporablja besede »izpolnitev« in torej ne misli, da se je Jl 3 izpolnil (Johnson, 1999a: 151), kar sicer že podobnost med besedili prepričljivo ovrže. Drugi spet trdijo, da se je izpolnila le beseda o izlitju Duha. Treba je poudariti, da sami ne trdimo, da vnaprej vemo kaj je mišljeno dobesedno in kaj ne, temveč nam to narekujejo dogodki v Novi zavezi. Dispenzacionalisti tega ne upoštevajo, ko vztrajajo da mora obljuba vključevati le izvirne prejemnike in izvirno obliko, kot trdi Johnson (Johnson, 1999a: 121). Ne moremo si domisljati, da vemo, katere stvari so bile izpolnjene in katere ne, ne da bi se ozirali na Novo zavezo. Resnica je v teh videnjih bila tako razodeta kot prikrita (Sterrett, 1974: 144). Waltke pravilno razjasni dilemo o izpolnitvi, ko sprašuje: »Če je Bog obljubil očetom, da jim bo dal 5 dolarjev in jim navsezadnje da 5000 dolarjev, ali je s tem nezvest svoji obljubi?« (Waltke, 1992: 359)

Ta izjava nas spomni, da so Božji nameni lahko večji kot so se zavedali človeški avtorji besedil (1 Pt 1,10–11; Johnson 1999b: 67). Pomaga nam tudi razumeti, da ima Shepherd prav, ko trdi, da dispenzacionalisti poskušajo braniti »faktografsko nezmotljivost« Svetega pisma po vzorcu: če je Bog Izraelcem obljubil zemeljsko kraljestvo, le kako naj ne bi tega dobili? Tako se zatekajo k »dobesedarstvu« (Shepherd, 1989: 294). S tem povezano je tudi njihovo neprepoznavanje končnega in polnega Božjega razodetja v Novi zavezi, še posebej v osebi Jezusa Kristusa (Heb 1,1–3). Njihova hermenevtika pravzaprav ni kristocentrična. Nova zaveza nam daje popolnejšo sliko Božjega

načrta in Boga samega, kajti Stara zaveza vsebuje le senco realnosti. Božje razodetje po svojem Sinu Jezusu je namreč vrhunec, na katerega je tudi kazala Stara zaveza prek svojih likov (senc). (Heb 3,1–6; 5,1–9; 7,23–10,18)

Zaključek

Videli smo, da čeprav dispencionalisti upravičeno poskušajo ščititi Sveto pismo kot Božjo besedo in s tem »nezmotljivost« slednje, pri tem ne upoštevajo literarnih zvrsti svetopisemskih knjig. Sveto pismo berejo s pristopom, značilnim za metodo naravoslovnih znanosti, zato preroška besedila delijo na izpolnjena in neizpolnjena glede na to, kako ustrezajo izkustveni realnosti. Nadalje ne upoštevajo poteka svetopisemske misli – v Pismu namreč ni dveh različnih upanj, dveh odrešenjskih načrtov, enega za Izrael in drugega za Cerkev (in s tem tudi za narode). Najbolj pomembna pomanjkljivost pa je v neupoštevanju središčnosti Kristusa Jezusa, o katerem pričuje cela Nova zaveza (Doyle, 1999: 247–248). Zato v dispenciacijski teologiji ne najdemo kristocentrične hermenevtike, kakršno vidimo pri apostolih. Zaključimo lahko z besedami Waltkeja, ki dobro povzemajo našo diskusijo: »Čeprav se bo rešilo še veliko Judov in bodo postali del enega pravega Božjega človeštva v novem človeku Kristusu, jih Bog nikoli ne bo postavil niti na stranski tir niti nad v Kristusu odrešene pogane, niti jim ne bo povrnil 'šibkih in beraških' senc Stare zaveze.« (Waltke, 1992: 354)

LITERATURA IN VIRI

- Anti-Defamation League (2005): ADL Poll Shows Strong American Support For Israel Continues; Sharon's Plan for Gaza Withdrawal Seen as 'Bold Step For Peace'. Dostopno prek: http://www.adl.org/PresRele/IsrME_62/4687_62.htm, 29.6.2007.
- Barisic, Sonja (1999): Falwell: Antichrist May Well Be Alive. Dostopno prek: http://www.preteristarchive.com/dEmEnTiA/dd_falwell-jerry_01.html, 29. 6. 2007.

- Bateman, Herbert W. IV (1999): *Dispensationalism Yesterday and Today*. V Herbert W. Bateman IV. (ur.), *Three central issues in contemporary dispensationalism*, 21–60. Grand Rapids: Kregel Publications.
- Blaising, A. Craig (1992): *Dispensationalism: The Search for Definition*. V Craig A. Blaising in Darrell L. Bock (ur.), *Dispensationalism, Israel and the Church*, 13–34. Grand Rapids: Zondervan.
- Bock, Darrell L. (1999): *Hermeneutics of progressive dispensationalism*. V Herbert W. Bateman IV. (ur.), *Three central issues in contemporary dispensationalism*, 85–118. Grand Rapids: Kregel Publications.
- Boyer S. Paul (2003): *When U.S. Foreign Policy Meets Biblical Prophecy*. Dostopno prek <http://www.informationclearinghouse.info/article1583.htm>, 28. 6. 2007.
- Doyle, Robert C. (1999): *Eschatology and the Shape of Christian Belief*. Carlisle: Paternoster Press.
- Grenz, Stanley J. (1992): *The Millennial Maze*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Johnson, Elliot E. (1999a): *Covenants in traditional dispensationalism*. V Herbert W. Bateman IV. (ur.), *Three central issues in contemporary dispensationalism*, 121–155. Grand Rapids: Kregel Publications.
- Johnson, Elliot E. (1999b) *A traditional Dispensational Hermeneutics*. V Herbert W. Bateman IV. (ur.), *Three central issues in contemporary dispensationalism*, 63–76. Grand Rapids: Kregel Publications.
- Karleen, Paul S. (1989): *Understanding covenant theologians: A study in presuppositions*. *Grace Theological Journal* 10 (2): 125–138.
- Knox, Broughton D. (2003): *The Church*. V Kirsten Birkett (ur.), *D. Broughton Knox Selected Works, Volume II: Church and Ministry*, 7–103. Kingsford NSW: Matthias Media.
- Mücher, Werner (1991): *Poslednji čas*. Dillenburg/Šmartno ob Paki: GBV/Kršćanska pobuda Blíže k Tebi.
- Poythress, Vern S. (1989): *Response to Paul S. Karleen's paper 'Understanding covenant theologians'*. *Grace Theological Journal* 10 (2): 147–155.
- Ryrie, Charles C. (1984): *Dispensation, Dispensationalism*. 321–323 V Walter A. Elwell (ur.), *Evangelical Dictionary of Theology*, 7–103. Grand Rapids: Baker.
- Ryrie, Charles C. (1995): *Dispensationalism*. Chicago: Moody Press.
- Shepherd, William H. Jr. (1989): *Revelation and the Hermeneutics of Dispensationalism*. *Anglican Theological Review* 71 (3): 281–299.

- Southcoasttoday.com (2005): A text of President Bush's remarks at a news conference. Dostopno prek: <http://archive.southcoasttoday.com/daily/02-05/02-18-05/a02wn838.htm>, 3. 7. 2007.
- Sterrett, Norton T. (1974): *How to Understand Your Bible*. Downer Grove: InterVarsity Press.
- Šterbenc, Primož (2006): Evangelijski kristjani in politika ZDA na bližnjem vzhodu. *Ampak* 7 (4): 20–21.
- USAToday.com (2007): Best-Selling Books Database. Dostopno prek: <http://asp.usatoday.com/life/books/booksdatabase/default.aspx>, 3. 7. 2007.
- VanGemeren, Willem A. (1992): A Response. V Craig A. Blaising in Darrell L. Bock (ur.) *Dispensationalism, Israel and the Church*, 331–346. Grand Rapids: Zondervan.
- Waltke, Bruce K. (1992): A Response. V Craig A. Blaising in Darrell L. Bock (ur.) *Dispensationalism, Israel and the Church*, 347–359. Grand Rapids: Zondervan.